

Primjena dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta

Juzbašić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:149879>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ

MIA JUZBAŠIĆ
DIPLOMSKI RAD

PRIMJENA DRAMSKIH TEHNIKA U
RADU S DJECOM VRTIČKOG
UZRASTA

Zagreb, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Mia Juzbašić

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Primjena dramskih tehnika u
radu s djecom vrtićkog uzrasta**

MENTOR: doc. dr. sc. Iva Gruić

SUMENTOR: dr. sc. Maša Rimac Jurinović

Zagreb, srpanj 2020.

SADRŽAJ

Sažetak	2
Summary	3
1. UVOD	4
2. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje	7
2. 1. Kvaliteta odgojno-obrazovne prakse i kurikulumu vrtića	7
2. 2. Polazišta	8
2. 3. Načela, vrijednosti i ciljevi	9
2. 4. Odnos NKRPOO i kurikulumu vrtića	12
3. Dramski odgoj / dramska pedagogija	13
3. 1. Definicije, pojmovi i dobrobiti dramskoga odgoja	13
3. 2. Dramske metode, tehnike i aktivnosti	16
3. 3. Oblici dramskopedagoške naobrazbe	18
3. 4. Dramske tehnike (u vrtiću)	19
3. 5. Istraživanja dramskog odgoja	21
4. Metodologija istraživanja	22
4. 1. Cilj istraživanja	22
4. 2. Instrumenti istraživanja	23
4. 3. Uzorak	24
5. Rezultati istraživanja	24
6. Rasprava	32
7. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	37
PRILOZI	39
Prilog 1 – Popis i opis dramskih tehnika ponuđenih u anketi	39
Popis slika i tablica	42
Izjava o samostalnoj izradi rada	43

Sažetak

Dramski odgoj u Hrvatskoj postoji relativno dugo. U drugoj polovici 19. stoljeća dramski postupci počinju polako ulaziti u školski sustav, premda često ne i pod tim imenom, na inicijativu nekolicine učitelja koji ih *počinju koristiti u nastavi i drugim oblicima školskog rada (školske svečanosti, deklamacija, razne inačice dramatizacije)* (Krušić, 2012, str. 308). Međutim, unatoč tomu, istraživanja iz ovog područja svakako nedostaje, pogotovo ako govorimo o primjeni u vrtiću kao odgojno-obrazovnoj ustanovi. Planiranje odgojno-obrazovnog procesa trebalo bi biti u skladu s ostvarivanjem dobrobiti kod djece propisanih u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* kao službenom dokumentu Republike Hrvatske. Teorijski okvir ovog rada podijeljen je u dva dijela, koji čine polazište i temelj istraživanja *Primjena dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta*. U prvom poglavlju iznose se najbitnija obilježja *Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* koja čine okvir koji služi za oblikovanje kurikuluma svih vrtića u Republici Hrvatskoj. U drugom poglavlju teorijski se promišlja o dramskoj pedagogiji i dramskom odgoju. Dramski odgoj poučavanje temelji na iskustvenom učenju kako i nalaže suvremena pedagogija. Ciljevi odgojno-obrazovnog procesa u vrtiću u mnogo toga se podudaraju s ciljevima dramskog odgoja jer djeluju na cjeloviti razvoj djeteta. Svrha je ovog istraživanja utvrditi u kojoj mjeri odgojitelji provode dramske tehnike u radu s djecom vrtićkog uzrasta, koje je njihovo općenito znanje o dramskim tehnikama i s kojim ih ciljem provode u praksi. Istraživanje je pokazalo da 82 % ispitanika primjenjuje dramske tehnike, a ciljeve povezuju s ostvarivanjem osobne, emocionalne i tjelesne te obrazovne i socijalne dobrobiti. Ispitanici u svojim odgovorima najčešće spominju razvoj kreativnosti i samopoštovanja, samoprihvatanje djeteta i sposobnost rješavanja konfliktnih situacija. Dramski odgoj obuhvaća cjelovit razvoj djeteta i njegovom primjenom utječe se na sve aspekte djetetovog razvoja. S obzirom na to da 82 % ispitanika navodi kako primjenjuje dramske tehnike u svom radu, može se zaključiti da se osjećaju dovoljno kompetentnima pa bi bilo dobro kad bi svoja iskustva češće

dijelili i na taj način doprinosili razvoju dramskog odgoja i unaprjeđenju kvalitete odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: dramski odgoj, dobrobiti, dramske tehnike, cjelovit razvoj, istraživanje

Summary

Drama in education in Croatia has existed for a relatively long time, but research in this area is certainly lacking, especially if we talk about the application in kindergarten as an educational institution. The planning of the educational process should be in accordance with the realization of welfare in children prescribed in the *National Curriculum for Early and Preschool Education* as an official document of the Republic of Croatia. The theoretical framework of this paper is divided into two parts and form the starting point and foundation of the research *Application of Dramatic Techniques in Working with Kindergarten Children*. The first chapter presents the most important features of the *National Curriculum for Early and Preschool Education*, which form the framework that serves to shape the curriculum of all kindergartens in the Republic of Croatia. The second chapter deals with drama pedagogy and drama in education. Drama in education teaching is based on experiential learning as required by modern pedagogy. The goals of the educational process in many ways coincide with the goals of drama in education because they affect the overall development of the child. The purpose of this research is to determine the extent to which educators implement drama techniques in working with children of kindergarten age, what is their general knowledge of drama techniques and with what goal they implement them in practice. The research showed that 82% of the respondents apply dramatic techniques, and they connect the goals with the realization of personal, emotional and physical, as well as educational and social well-being. The most mentioned goals are the development of creativity and self-esteem, the child's self-acceptance and the ability to resolve conflict situations. Drama in education encompasses the complete development of the child and its application affects all aspects of the child's development. Given that 82% of respondents state that they apply drama techniques in their work, it can be concluded

that they feel competent enough, so it would be good if they shared their experiences more often and thus contribute to the development of drama in education and improving the quality of education.

Keywords: drama in education, benefits, drama techniques, holistic development, research

1. UVOD

U današnje vrijeme, promjene u svijetu i društvu događaju se brzo i neočekivano. Djeca ne odrastaju u istom svijetu u kakvom smo mi odrastali ili oni prije nas. Promjene u društvu uzrokovale su promjene u poimanju djetinjstva. S novim shvaćanjima djetinjstva, javlja se potreba za mijenjanjem pristupa djetetu i unaprjeđivanjem pedagogije. Djeca postaju središte odgojno-obrazovnog procesa.

Malome djetetu nije se uvijek lako suočiti sa stalnim promjenama koje se događaju oko njega. Iako je odraslima ponekad teško razumjeti s čime se sve današnja djeca moraju nositi, odgojno-obrazovni radnici moraju se kontinuirano truditi upravo razumjeti djecu (i mlade) s kojima rade. Glavni je cilj, onih koji prate dijete u njegovom rastu i razvoju, da ono izraste u sretno biće.

Dva temeljna sustava u kojima se dijete razvija i raste su obitelj i vrtić. Unutar ova dva sustava dijete *zadovoljava svoje osnovne potrebe, stječe prve spoznaje o sebi i svijetu oko sebe, uči o komunikaciji i odnosima, suživotu, zajedništvu, toleranciji, razvija svoje potencijale i stječe spoznaje i vještine prijeko potrebne za čitav život* (NKRPOO, 2014, str. 5).

Odgoj i obrazovanje djeteta trebaju pratiti njegov cjelovit razvoj, a to je moguće jedino tako da shvatimo dijete kao cjelovito biće od samog rođenja. Nove paradigme djetinjstva govore o suvremenom djetetu kao biću koje posjeduje vlastitu individualnu osobnost već od rođenja. On je socijalni konstrukt u vlastitom životu i kao takvog ga treba shvaćati i poštovati. Osobe koje dijete prate u tom razvoju i konstrukciji vlastitog života, kao što sam ranije navela, trebaju se prilagođavati djetetovim potrebama, uvažavati ih i usmjeravati dijete na njegovom putu. Svako dijete je individua za sebe i kao takve ih treba prihvaćati. Kako ne postoji

univerzalno dijete, tako ne postoji ni univerzalno djetinjstvo. I upravo na tim uvjerenjima *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* priskrbljena je znanstvena utemeljenost i praktična provedivost (NKRPOO, 2014, str. 4).

Teorijski okvir u ovom radu čine dva veća poglavlja, a njihove sastavnice čine polazište i temelj istraživanja koje se nalazi u trećem poglavlju. Prvo teorijsko poglavlje u radu daje detaljniji prikaz *Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, službenog dokumenta u Republici Hrvatskoj čiji je cilj, cjelovit razvoj djeteta, odgoj i obrazovanje te razvoj njihovih kompetencija. Ciljevi, polazišta i načela NKRPOO, o kojima će biti govora kasnije u radu, predstavljaju okvir za oblikovanje kurikuluma i provođenje odgojno-obrazovnog rada u svim vrtićima Republike Hrvatske. Razvoj kurikuluma vrtića i kvalitetne odgojno-obrazovne prakse zadaća je svakog vrtića. Kvaliteta nastaje kao rezultat promišljenog djelovanja *pa je potrebno prema unaprijed utvrđenim/dogovorenim standardima (kriterijima, indikatorima) stalno analizirati postojeću praksu, uočavati i isticati dobre primjere i posebice, »kritične točke« te usmjeravati djelovanje pojedinca/ustanove prema unapređivanju »postojećega najboljeg« i otklanjanju utvrđenih nedostataka* (NKRPOO, 2014, str. 28).

U drugom poglavlju bit će govora o dramskom odgoju i dramskoj pedagogiji. Djeca najbolje uče iskustvom te suvremena psihologija nalaže da se učenje djece treba bazirati upravo na iskustvenom učenju. Dramski odgoj koristi dramsko iskustvo kao sredstvo poučavanja. Dramska aktivnost slična je simboličkoj igri djeteta jer igrajući se djeca imaju mogućnost osvijestiti situacije iz stvarnog života i analizirati ih iz različitih uloga. Na taj način uče vlastitim iskustvom i pripremaju se za daljnji život. Posebna pozornost u ovom radu posvećena je dramskim tehnikama koje su i glavna tema istraživanja. Fileš i sur. (2008) nude definiciju dramske tehnike kao složene dramske aktivnosti *koja se sastoji od više jednostavnijih dramskih postupaka* (Fileš i sur., 2008, str. 11), dok Gruić i sur. (2018) s druge strane, dramske tehnike definiraju *kao modele ili obrasce koji određuju i organiziraju način na koji sudionici u pojedinome trenutku sudjeluju u aktivnosti* (Gruić i sur., 2018, str. 125). Definicija dramskih tehnika prema Fileš i sur. (2008) ostaje nejasna jer dramske metode definiraju kao *načini praktičnoga postupanja i djelovanja u dramskome odgojnome radu* (Fileš i sur., 2008, str. 11). S obzirom na to da metodu *Hrvatska enciklopedija*

definira kao planiran ili unaprijed smišljen postupak za postizanje određenog teorijskog ili praktičnog cilja (Gruić i sur., 2018, str. 124), smatram da je za ovaj rad korisniji prijedlog klasifikacije i pojmovnika koji su u svom radu predložile Gruić i sur. (2018) da se zbog jednostavnosti, svi pojmovi svedu na dva, od kojih će dramska metoda ukazivati na složenije, a dramska tehnika na jednostavnije oblike. Detaljniji terminološki pregled dat ću u teorijskome poglavlju o dramskome odgoju.

Brojne prednosti dramskoga pristupa prikazane su u stručnoj literaturi i provedenim dramskopedagoškim istraživanjima. Osim što dramska aktivnost priprema dijete za stvarni život, pozitivno utječe na kognitivni, motorički i socioemocionalni razvoj djeteta. U radu je prikazan pregled reprezentativnih stranih i domaćih istraživanja, koja potvrđuju prednosti korištenja dramskih aktivnosti u odgoju i obrazovanju. Većina istraživanja govori o korištenju dramskog odgoja u radu s djecom školskog uzrasta. Nažalost, rijetka su istraživanja u kojima se dramske tehnike primjenjuju u radu s djecom vrtićkog uzrasta, iako iz iskustva znamo da odgojitelji primjenjuju dramske aktivnosti u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. Iz tog sam razloga odlučila istraživati upravo primjenu dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta kako bih dobila uvid u kojoj mjeri odgojitelji primjenjuju dramske tehnike u praksi, koje je općenito njihovo znanje o dramskim tehnikama i smatraju li da primjenom dramskih tehnika pozitivno utječu na ostvarivanje dobrobiti kod djece, propisanih u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*.

Teorijski okvir poslužio je za uvođenje u temu istraživanja koje je detaljno prikazano u poglavlju *Metodologija istraživanja*. U poglavlju *Rezultati istraživanja* predstavljani su rezultati istraživanja, a u poglavlju *Rasprava* interpretirani su dobiveni podatci.

Dobiveni rezultati potvrdili su da se odgojitelji koriste dramskim tehnikama u radu s djecom i da primjećuju prednosti takvog načina rada, no prostora za napredak svakako ima jer je ovo područje još uvijek premalo istraženo s obzirom na prednosti koje pruža u odgojno-obrazovnoj praksi unutar institucijskog konteksta.

2. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

2. 1. Kvaliteta odgojno-obrazovne prakse i kurikulumu vrtića

Na početku ovoga poglavlja bilo bi dobro definirati pojam kurikulum. Sama riječ kurikulum dolazi od latinske riječi *curriculum* i podrazumijeva *niz planiranih postupaka s ciljem stjecanja kompetencija pojedinca, a u što su uključeni: ciljevi; ishodi učenja; sadržaj i metode rada; oblici učenja, vrednovanje ishoda učenja te sustav osiguravanja kvalitete* (Dželalija, 2009, str. 24). Isti pojam u didaktici i pedagogiji može se definirati kao *ciljno usmjereni pristup odgoju i obrazovanju, kao relativno pouzdan, precizan i optimalan način provođenja fleksibilno planiranog procesa učenja, obrazovanja te stjecanja kompetencijskih sposobnosti* (Previšić, 2007, str. 20).

Vrtić, kao odgojno-obrazovnu ustanovu i kompleksan sustav, nije moguće definirati ni opisati bez razumijevanja svih dijelova koji ispreplitanjem čine cjelinu pa tako *svaki vrtić predstavlja tkanje višestruko isprepletenih težnji i akcija svih koji u njemu svakog dana djeluju i sudjeluju; njihovih interakcija s prostorom i drugim osobama, njihove komunikacije i odnosa, načina organizacije vremena i aktivnosti i slično* (NKRPOO, 2014, str. 1). Djelatnici vrtića na čelu s odgojiteljima osmišljavaju i rješavaju kurikulum vrtića koji se zasniva na nacionalnom dokumentu, a potom zacrtane ishode ostvaruju u svakodnevnoj odgojno-obrazovnoj praksi.

Proces izgradnje kvalitetne prakse i kurikulumu obavlja se postupno i praćen je razvojem novih vrijednosti, profesionalnog znanja i razumijevanjem vlastite odgojno-obrazovne prakse odgojitelja i stručnih suradnika. Osim osobne motiviranosti djelatnika vrtića, za unaprjeđenje odgojno-obrazovne prakse i kurikulumu, potrebno je omogućiti kontinuirani profesionalni razvoj. Stjecanjem novih teorijskih znanja i razumijevanjem vlastite prakse dolazi do paralelnog razvoja odgojno-obrazovne prakse i cjelokupnog kurikulumu predškolskih ustanova.

Razmjenom stečenih znanja i provođenjem različitih istraživanja relevantnih za struku dolazi do promjene perspektive odgoja i obrazovanja te mogućnosti napretka u kvaliteti odgojno-obrazovnog rada. Vrtić treba raditi na svojoj *otvorenosti prema van, koja uključuje spremnost na uspostavljanje suradničkih odnosa djelatnika s*

obiteljima djece, drugim vrtićima i ostalim relevantnim institucijama te spremnost na povezivanje sa sustručnjacima i svim važnim tijelima lokalne zajednice (NKRPOO, 2014, str. 1).

Svaki vrtić ima obavezu usklađivanja svog rada s nacionalnim zahtjevima koji su propisani *Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. On sadrži *polazišta, vrijednosti, načela i ciljeve, generirane iz višegodišnjih iskustava razvoja odgojno-obrazovne prakse i kurikuluma vrtića u Republici Hrvatskoj i dosega hrvatskih i međunarodnih znanstvenika u području teorije ranog i predškolskog odgoja* (NKRPOO, 2014, str. 1).

Ne postoji univerzalan način primjene kurikuluma koji bi odgovarao svima. Vrtići se razlikuju po prostornim i materijalnim uvjetima te socijalnom okruženju, zato je i interpretacija *Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* različita. Sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske namijenjen je djeci od navršenih šest mjeseci do polaska u osnovnu školu, a godina prije polaska u školu obavezna je za svu djecu.

2. 2. Polazišta

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje službeni je dokument u Republici Hrvatskoj koji polazi od postojećih dokumenata: *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi (1991.)*, *Konvencija o pravima djeteta (2001.)*, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011.)*, *Smjernice za strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske (2012.)*, *Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja (2012.)* i *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014.)* (NKRPOO, 2014, str. 2 i 3). Osim u ovim dokumentima, polazište nalazi u primjerima dobre odgojno-obrazovne prakse u Hrvatskoj i svijetu te u znanstvenim istraživanjima o teoriji i praksi s područja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kurikuluma ranog odgoja, inicijalnog obrazovanja i profesionalnog razvoja odgojitelja i stručnih djelatnika. Znanstvena studija pod nazivom *Nove paradigme djetinjstva* koju je odobrilo Ministarstvo

znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 2007. godine, postavila je nove teze o suvremenom djetetu koje se mogu sažeti u nekoliko temeljnih shvaćanja djeteta i djetinjstva.

Dijete posjeduje osobnost od rođenja, ono je socijalni subjekt u odgojnom procesu i treba ga ozbiljno shvaćati. Potrebno je slušati dijete i poštovati ga kao osobu te mu omogućiti da sudjeluje u svakom dijelu svojega života i razvoja. Treba mu omogućiti da u velikoj mjeri konstruira vlastiti život. Djetinjstvo nije samo faza u životu prije odrastanja, nego je djetinjstvo posebno životno razdoblje koje sa sobom nosi posebne vrijednosti. Ono se kontekstualizira s obzirom na prostor, vrijeme i kulturu. Mijenjanjem ovih faktora mijenja se i djetinjstvo. Prilagođava se različitim uvjetima u kojima se nalazi. Djeca i odrasli zajedno izgrađuju djetinjstvo pa se može reći da je ono proces socijalne konstrukcije (NKRPOO, 2014).

2. 3. Načela, vrijednosti i ciljevi

Temeljna načela na kojima počiva kurikulum i kojima se osigurava usklađenost svih dijelova i sudionika koji ga oblikuju, a kasnije i primjenjuju u praksi su fleksibilnost odgojno-obrazovnog procesa, partnerstvo vrtića s roditeljima, tj. skrbnicima i lokalnom zajednicom, osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju, otvorenost za kontinuirano i cjeloživotno učenje te spremnost odgojitelja na unapređivanje prakse (NKRPOO, 2014).

Vrijednosti za koje se zalaže *Kurikulum* proizlaze iz obrazovne politike Republike Hrvatske koja se zalaže za cjeloviti razvoj djeteta i očuvanje materijalne, duhovne, nacionalne i prirodne baštine. Vrijednosti koje bi trebale poticati intelektualni, moralni, duhovni, društveni i motorički razvoj djece prema (NKRPOO, 2014, str. 8) su:

- *znanje*
- *identitet*
- *humanizam i tolerancija*
- *odgovornost*

- *autonomija*
- *kreativnost*

Najveću pozornost posvetit ću ciljevima *Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* jer će biti uključeni u istraživanje. Glavni je cilj osiguravanje dobrobiti za dijete, a *osiguravanje dobrobiti je multidimenzionalni, interaktivni, dinamični i kontekstualni proces kojim se integrira zdravo i uspješno individualno funkcioniranje te pozitivni socijalni odnosi u kvalitetnom okruženju vrtića* (NKRPOO, 2014, str. 10). Kako bi se osiguravanje dobrobiti moglo ostvariti, potrebno je planiranje odgojno-obrazovnog proces usmjerenog na dobrobit djeteta i načine na koji se mogu ostvariti. U tom slučaju isključuje se usmjerenost na pojedinačne ciljeve i područja učenja jer oni ne ovise o individualnim karakteristikama svakog djeteta. Razlikujemo tri vrste dobrobiti za dijete, a to su: 1. osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit, 2. obrazovna dobrobit i 3. socijalna dobrobit.

Osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit odnose se na subjektivan osjećaj svakog djeteta. Ono što dijete osjeća i kako doživljava samoga sebe bitno je za njegovo mentalno, duševno i tjelesno zdravlje. Odgojitelji i svi ostali uključeni u rad s djecom kao glavni zadatak imaju brigu o djetetovoj njezi, zdravlju te osjećaju zadovoljstva i sreće. Osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit djeteta prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (NKRPOO, 2014, str. 11) podrazumijeva:

- *razvoj motoričkih vještina*
- *usvajanje higijenskih, prehrambenih i kretnih navika kao preduvjeta zdravlja*
- *uživanje u različitim interakcijama i aktivnostima*
- *otvorenost djeteta prema svijetu oko sebe i prema novim iskustvima*
- *smirenost (odsutnost osjećaja ugroženosti, nemira, zabrinutosti)*
- *samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe)*
- *samopoštovanje i samosvijest djeteta*
- *sposobnost privremene odgode zadovoljavanja svojih potreba*
- *razvoj identiteta djeteta (osobnog i socijalnog)*
- *spremnost djeteta na donošenje odluka koje se odnose na njegove aktivnosti*
- *razvoj samostalnosti mišljenja i djelovanja*

- *procjenjivanje mogućih posljedica svojih akcija tj. razmatranje načina njihova ostvarenja*
- *inicijativnost i inovativnost djeteta*
- *samoiniciranje i samoorganiziranje vlastitih aktivnosti*
- *promišljanje i samoprocjena vlastitih aktivnosti i postignuća.*

Obrazovna dobrobit fokusira se na uspješno funkcioniranje i razvijanje motoričkih, kognitivnih i umjetničkih potencijala djeteta. Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (NKRPOO, 2014, str. 11) obrazovna dobrobit podrazumijeva:

- *radoznalost i inicijativnost djeteta*
- *kreativnost, stvaralački potencijal djeteta*
- *percepcija sebe kao osobe koja može i voli učiti*
- *otkrivanje radosti i korisnosti učenja*
- *propitivanje vlastitih ideja i teorija (metakognitivne sposobnosti djeteta)*
- *stvaranje i zastupanje novih ideja*
- *argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja*
- *identifikaciju različitih izvora učenja i njihovu raznovrsnu primjenu*
- *idejnu izradu i vođenje projekata (djetetovih i onih potaknutih od odgojitelja)*
- *visoku uključenost djeteta u odgojno-obrazovne aktivnosti (zaokupljenost)*
- *osvještavanje procesa vlastitog učenja, upravljanja njime i postupno preuzimanje odgovornosti za taj proces*
- *samoprocjenu djeteta u području učenja.*

Socijalna dobrobit odnosi se na interpersonalno funkcioniranje i razvijanje specijalnih kompetencija kod djece. Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (NKRPOO, 2014, str. 11 i 12) socijalna dobrobit podrazumijeva:

- *razumijevanje i prihvaćanje drugih i njihovih različitosti (proizašlih iz vjerskih, rasnih, nacionalnih, kulturoloških i drugih različitosti ili posebnih potreba)*
- *usklađenost s obrascima, pravilima, normama i zahtjevima socijalne grupe/zajednice*

- *uspostavljanje, razvijanje i održavanje kvalitetnih odnosa djeteta s drugom djecom i odraslima*
- *aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija*
- *zajedničko (usklađeno) djelovanje djeteta s drugima (djecom i odraslima)*
- *etičnost, solidarnost i tolerancija djeteta u komunikaciji s drugima*
- *mogućnost prilagodbe djeteta novim, promjenjivim situacijama i okolnostima (fleksibilnost i adaptabilnost)*
- *percepciju sebe kao važnog dijela zajednice/okruženja*
- *osjećaj prihvaćenosti i pripadanja*
- *percepciju sebe kao člana zajednice koji ima priliku i mogućnosti pružanja doprinosa zajednici*
- *odgovorno ponašanje djeteta prema sebi i drugima.*

2. 4. Odnos NKRPOO i kurikulumu vrtića

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje kao službeni dokument u Republici Hrvatskoj sadrži temeljne vrijednosti odgoja i obrazovanja djece u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Stoga, čini podlogu za razvijanje različitih odgojno-obrazovnih koncepata i oblika primjene u kurikulumima vrtića. Kurikulum vrtića razvija se s kvalitetom fizičkog i socijalnog okruženja. Svaki vrtić posjeduje specifičnu kulturu i tradiciju okruženja. Kontekstualni uvjeti se stalno propituju i unapređuju. Organizacijski uvjeti temelje se na suvremenom shvaćanju djeteta i prilagođavaju se njegovim obilježjima jer proces odgoja i obrazovanja *zahtijeva visoku razinu prilagodljivosti konkretnim mogućnostima, različitim potrebama, sposobnostima i interesima djece* (NKRPOO, 2014, str. 16).

Planiranje i oblikovanje kurikulumu oslanja se na razumijevanje prirode djeteta, ali i na kontinuirano praćenje i promatranje te dokumentiranje dječjih aktivnosti. Dokumentiranje i refleksija na aktivnosti omogućavanju pripremu primjerenog pedagoškog okruženja, osmišljavanje aktivnosti, osiguravanje specifične i individualne potpore procesu odgoja i učenja svakog djeteta. Prikupljena

dokumentacija omogućuje i bolje razumijevanje aktualnog znanja djece i razine postignutih kompetencija. Doprinosi izgradnji partnerskih odnosa s roditeljima i razvoju roditeljskih kompetencija. Također, doprinosi afirmaciji institucijskog konteksta vrtića i odgojno-obrazovnih procesa koji se unutar vrtića odvijaju, od strane šire socijalne zajednice.

Nove studije pokazuju da su odgojitelji spremni razvijati svoju odgojno-obrazovnu praksu na temelju proučavanja djetetovih interesa, postojećih znanja, kreativnih potencijala, različitih oblika učenja, komunikacijskih vještina i profila inteligencije (Slunjski, 2015). Na taj način moguće je oblikovati kurikulum koji je uokviren od strane odgojitelja tako da u potpunosti polazi od djetetovih potreba.

Inicijalno obrazovanje odgojitelja i stalni profesionalni razvoj imaju izravni utjecaj na oblikovanje i primjenu kurikuluma. Profesionalna usavršavanja omogućavaju odgojiteljima propitivanje vlastitih znanja i odgojno-obrazovne prakse i zato se kaže da imaju transformacijski potencijal koji omogućava mijenjanje cjelokupne odgojne filozofije odgojitelja, uvjerenja i stavova (NCVVO, 2012). Iako je profesionalni razvoj odgojitelja potrebno *usmjeriti prema razvoju njihovih istraživačkih i refleksivnih umijeća, što se postiže sudjelovanjem u akcijskim istraživanjima, po mogućnosti pod supervizijom akademskih znanstvenih istraživača* (NKRPOO, 2014, str. 29). Nažalost, odgojitelji se još uvijek ne osjećaju dovoljno osnaženima da svoja iskustva o primjeni dramskopedagoškog oblika rada objavljuju (više u poglavlju *Istraživanja dramskog odgoja*). Formiranje profesionalnih zajednica učenja omogućavaju razmjenu ideja i proširivanje vidika odgojitelja i stručnih suradnika te bi svakako odgojitelje trebalo poticati da i u tim zajednicama prikazuju svoja iskustva dobre prakse.

3. Dramski odgoj / dramska pedagogija

3. 1. Definicije, pojmovi i dobrobiti dramskoga odgoja

Gruić i sur. (2018) u radu *Kazališna/dramska umjetnost u odgojno-obrazovnome procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika*, nude klasifikaciju oblika i primjene kazališno-dramskih oblika u odgojno-obrazovnome procesu te pojmovnik koji su

važni za bolje razumijevanje teorijskog okvira istraživanja koji se nalazi u nastavku rada.

Uzimajući u obzir višeznačnost pojma drama i njegovo šire razumijevanje, autorice dramu definiraju kao *način spoznaje stvarnosti koji se događa sudjelovanjem u dubinski značajnim događanjima, pri čemu taj način spontano teži izražavanju prikazivanjem* (Gruić i sur., 2018, str. 122). Uz ovakvo shvaćanje pojma drama, autorice dalje vežu dramsku pedagogiju i dramski odgoj. Dramska pedagogija je interdisciplinarno područje koje uključuje dramaturgiju, teatrologiju, pedagogiju i grane kazališnog umjetničkog područja. Dramska pedagogija sadrži specifičan sustav metoda poučavanja, a dramski odgoj ostvaruje se unutar njezinog područja. Dramski odgoj je oblik rada koji djeci, mladima i odraslima omogućava da kroz tri velika područja upoznaju dramski medij. Prema Gruić i sur. (2018, str. 125 i 126) razlikujemo sljedeća dramskopedagoška područja:

1. **dramsko izražavanje** kojemu cilj *nije stvoriti glumca i/ili predstavu, već raznim dramskim aktivnostima doći do razvojnih, izražajnih, samospoznajnih, obrazovnih i inih ciljeva*
2. **dramsko stvaralaštvo** kojemu je cilj *dovesti sudionike do aktivnoga i kompetentnoga sudjelovanja u stvaranju i igranju predstave i*
3. **dramska kultura** kojoj je cilj *podići razinu gledateljske kompetencije.*

Navedeno usustavljivanje termina proizašlo je iz terminoloških nedoumica između pojmova dramski i scenski. Dramski rad s djecom najčešće se temelji na simboličkoj igri koja u tom slučaju poprima naziv dramska igra ili igra uloga, a može se temeljiti i na pojednostavljenim kazališnim metodama rada. Prvi oblik dramskog rada više se vezuje uz pojam dramski, dok se pojam scenski više veže uz drugi oblik rada na koji se gleda kao pojednostavljeno kazalište (Gruić i sur., 2018). Nedostatak ovakvog imenovanja je u tome što se termin dramski počinje sve slabije vezati uz kazalište. Zato je definicija dramskog odgoja koju nude Gruić i sur. (2018) prihvatljivija od drugih definicija jer uz pomoć tri velika područja obuhvaćaju i susret djece s kazališnom umjetnošću. U nastavku se navode i objašnjenja drugih autora, zbog pozitivnog utjecaja na dječji razvoj o kojemu govore.

Prema Dragović i Balić (2012), dramski odgoj je oblik učenja koji kao sredstvo poučavanja koristi dramsko iskustvo. *Odgoj dramom moguće je promatrati kao*

iskustveno, djelatno učenje kojim se stječe, iskustvom oživotvoreno, znanje (Dragović i Balić, 2012, str. 202). Svrha korištenja drame u odgoju je pripremanje djeteta za realni, stvarni život koji ga čeka. Vještine koje djeca mogu naučiti primjenom dramskoga odgoja, pratit će ih u daljnjem životu. Dramska aktivnost omogućava im da izraze emocije, stvore sliku o sebi, steknu samopouzdanje i razviju stavove o onome što ih okružuje. Osim toga, dramska aktivnost ima poetičko-estetsku kvalitetu koja podrazumijeva *iskustvo umjetničkog stvaranja, iskustvo oblikovanja odnosno dovođenja do javna izraza vlastite osobnosti sudionika dramskog stvaranja, kao i osjećaj sklada i postignuća kojim je to iskustvo popraćeno* (Lekić i sur., 2007, str. 14). Ona pomaže djeci da bolje razumiju međuljudske odnose i suoče se s izazovima, unaprijede svoju maštu i kreativnost, razviju kritičnost i samokritičnost, razviju komunikacijske vještine i prošire vokabular. Osim toga, dramska aktivnost može imati i terapijski učinak jer *djeluje holistički integrirajući intelektualnu spoznaju, proživljene emocije i estetski doživljaj u cjelovito iskustvo koje potkrepljuje i osnažuje svaki dalji korak osobnog aktiviteta sudionika usmjerenog bilo na učenje, na osobni rast, na javno izražavanje ili pak na liječenje* (Lekić i sur., 2007, str. 14).

Drama za odgoj omogućava djetetu da analizira i rješava osobne i socijalne probleme s kojima se svakodnevno susreće. *Dramski odgoj nema za svoj isključivi cilj profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću ili tek njezino lakše razumijevanje. Dramski odgoj prije svega odgaja za život i namijenjen je svoj djeci* (Lekić i sur., 2007, str. 15). Dramski pristup u kojemu su djeca aktivni sudionici pomaže im da prožive neke situacije prije nego li se s istima sretnu u stvarnom životu. Dijete uči iskustvom i na taj način usvajaju potrebna znanja i vještine.

Dijete promatra, istražuje i upoznaje svijet putem osjetila od samog početka svojeg života. Instinkt djetetu pomaže u njegovim prvim opažanjima, a stjecanjem sve većeg i većeg broja opažanja dijete skuplja iskustvo o kojemu daljnjim razvojem počinje intelektualno razmišljati. U ranim fazama razvoja dijete, zbog nedostatka iskustva i znanja te nesposobnosti logičkog zaključivanja, nije sposobno kontrolirati svoje emocije pa ih ponekad izražava spontano, impulzivno, snažno i u nagim skokovima. Dječja igra sadrži improviziranu glumu koja omogućava djetetu da ponovo proživi neka iskustva, poveže iskustvo s maštom i stvori nove i drugačije situacije. Igra djetetu pruža bezbroj mogućnosti reagiranja na određenu pojavu. Osim toga, dijete

može sagledati situaciju s različitog stajališta, tako što će ju proživjeti svaki put iz različite uloge.

U promišljanju o dobrobitima dramskoga odgoja, svakako treba spomenuti istaknutu dramsku pedagoginju Z. Ladiku, koja smatra da je dječja igra najprirodniji oblik dječjeg spoznavanja svijeta. Dječja mašta je nepresušan izvor ideja i omogućava mu da *prema određenim situacijama koje samo sebi određuje, prema akciji koju samo nameće, prema odnosima koji postoje između njega i života, dijete ulazi u nova psihološka i emotivna stanja koja nisu adekvatna njegovu doživljaju u realnosti, nego ih ono, na bazi iskustva i opažanja, svojom stvaralačkom maštom samo stvara* (Ladika, 1970, str. 19). Osim toga, *djeca se momentalno prenose u svijet mašte, sama stvaraju uvjete za život u tom svijetu i odmah u njega čvrsto vjeruju* (Ladika, 1981, str. 21). Bitno je pomoći djeci da nauče razlikovati kreativnu fantaziju od stvarnosti da ne bi utočište tražili u svijetu mašte. Potrebno je omogućiti im sretno i radosno djetinjstvo ispunjeno osmijehom i doživljajima ljepote (Glibo, 2000). Prema (Ladika, 1970) zadatak umjetnika-pedagoga je *da neiscrpljiv izvor stvaralačke mašte, opažanja i osjećaja kanalizira u pedagoškom smislu i da u djetetu razvije sposobnost punog doživljavanja ne samo umjetnosti nego i života koji ga okružuje i da u njemu pronalazi ljepotu* (Ladika, 1970, str. 21). Također, potrebno je ohrabrivati, poticati i usmjeravati ih kako bi se razvili u emocionalno i intelektualno stabilne osobe koje su spremne suočiti se s preprekama.

Korištenjem dramskih metoda u poučavanju, djeci se omogućuje iskustveno učenje, učenje činjenjem i s razumijevanjem jer *možemo svakom učeniku omogućiti da čuje, vidi, izgovori, učini i da razumije odgojno-obrazovni sadržaj u skladu sa svojim mogućnostima, a istovremeno da se osjeća jednako zaslužnim članom skupine* (Lekić i sur., 2007, str. 17). Osim u školi, upotreba dramskih metoda svoju primjenu može naći i u radu s djecom vrtićkog uzrasta.

3. 2. Dramske metode, tehnike i aktivnosti

Autorice I. Gruić, J. Vignjević i M. Rimac Jurinović (2018) u već citiranome radu predlažu klasifikaciju i pojmovnik kako bi se razjasnile nedoumice oko termina kao

što su metode, tehnike, postupci, strategije i aktivnosti uzrokovane, između ostaloga, i prevođenjem s engleskog jezika. Značenja i objašnjenja navedenih termina uvelike se razlikuju u literaturi. Neki autori ih izjednačavaju, a neki u potpunosti razgraničavaju (Lekić i sur. 2007; Fileš i sur. 2008). Zato ih je potrebno jasno definirati i usustaviti kako ne bi usporavali daljnja teorijska istraživanja. Hrvatski centar za dramski odgoj u priručniku *Zamisli, doživi, izrazi!* nudi definicije pojmova dramska metoda, igra, vježba i tehnika te na taj način razdvaja navedene izraze. Fileš i sur. (2008, str. 11) dramske metode smatraju načinima *praktičnoga postupanja i djelovanja u dramskome odgojnom radu*, a Gruić i sur. (2018, str. 126) smatraju da se u dramskome odgoju koristi *više različitih dramskih metoda – složenih oblika rada koji imaju zadanu unutrašnju metodičku strukturu pri čemu ciljevi mogu varirati*. Od najzastupljenijih metoda koje imaju zadane elemente, tj. pravila u unutrašnjoj strukturi rada, autorice (Gruić i sur., 2018, str. 124) navode:

- *forum kazalište*
- *procesna drama*
- *ogrtač stručnjaka*
- *skupno osmišljavanje predstave i njezina izvedba*
- *priprema i izvedba predstave prema dramskome predlošku*
- *literarna i teatrološka analiza dramskoga teksta te*
- *gledanje i analiza izvedbe/predstave.*

Kao što je obrazloženo u uvodu rada, smatram da je definicija dramskih tehnika koje možemo shvatiti kao *modele ili obrasce koji određuju i organiziraju način na koji sudionici u pojedinome trenutku sudjeluju u aktivnosti*, prema Gruić i sur. (2018, str. 126), najprihvatljivija, najjasnija i da obuhvaća sve ono što je do sada istraženo. U svojoj knjizi Gruić (2002) dramske tehnike definira u okviru dramske metode, procesne drame, kao obrasce *sudjelovanja sudionika u nekom trenutku razvoja procesne drame, koji određuju sve (ili gotovo sve) aspekte sudjelovanja* (Gruić, 2002, str. 41). Iako se dramske tehnike češće rabe u okviru gore navedenih dramskih metoda, dramske tehnike mogu se rabiti i pojedinačno u okviru neke kraće aktivnosti. Gruić i sur. (2018, str. 124) među najpopularnijim skupinama dramskih tehnika navode i *dramske igre i vježbe (igre s pokretom, igre sa zvukom, igre povjerenja, igre za poboljšavanje komunikacije, igre za razvoj opažanja i pamćenja,*

igre za poticanje mašte, dramske vježbe sa zamišljenim predmetima, sa zamišljenim prostorom, sa zamišljenim suigračem, pantomimske vježbe, vježbe osjeta, vježbe emocija, vježbe ulaska u ulogu itd.).

S obzirom na neusuglašenost oko termina kao što su metode, igre, vježbe, tehnike i aktivnosti, Gruić i sur. (2018) predlažu da se navedeni pojmovi svedu na dva, od kojih će dramske metode ukazivati na složenije, a dramske tehnike na jednostavnije oblike. U tom slučaju bi dramska aktivnost predstavljala *opći neutralni pojam koji ukazuje na bilo koji oblik aktivnoga sudjelovanja u zamišljenoj situaciji* (Gruić i sur., 2018, str. 124).

3. 3. Oblici dramskopedagoške naobrazbe

Kao i iz drugih područja djelovanja i iz dramskopedagoškoga područja odgojno-obrazovni djelatnici mogu se kontinuirano usavršavati i obrazovati. Neformalno obrazovanje nudi Hrvatski centar za dramski odgoj (HCDO) i Teatar *Tirena*.

Hrvatski centar za dramski odgoj, nevladina udruga, osnovana je 1996. godine. Udruga promiče dramsku pedagogiju i dramu za odgoj, pokretanjem radionica i održavanjem raznih seminara na kojima odgojitelji, učitelji, psiholozi, rehabilitatori, socijalni radnici, ako zadovolje određene kriterije, mogu postati dramski pedagozi. Cilj je ove organizacije ispitati povezanost drame i odgoja i potaknuti razvoj teorije i prakse, kako bi se dramski odgoj mogao promatrati kao sastavni dio humanističkog odgoja. Udruga u svojem radu nastoji prikupiti što više iskustva iz Hrvatske i svijeta o dramskom odgoju *objavljivanjem članaka svjetskih i domaćih dramskih pedagoga iz područja teorije dramskog odgoja/drame za odgoj, ali i prenošenjem iskustava iz prakse (svjetske i domaće) koja svjedoče o dramskom odgoju kao mogućoj komunikacijskoj metodi u radu s različitim dobnim skupinama, bez obzira na to je li pritom konkretan cilj drame kreativno provođenje slobodnog vremena, edukacija, prevencija neprimjerenog/neprilagođenog ponašanja, prevencija ovisnosti, terapija dramom ili dramski izraz kao način poboljšanja kvalitete življenja u lokalnim zajednicama* (Dragović i Balić, 2012, str. 204).

Teatar *Tirena* osnovan je 1997. godine u Zagrebu i sustavno educira odgojno–obrazovne djelatnike od 2004. godine kada je organiziran prvi Kazališni kamp u Pazinu. Kazališni kamp je kazališni i dramsko–pedagoški edukacijski centar koji služi razvoju kazališne kulture, kreativnom i estetskom razvoju djece te edukaciji odgojno–obrazovnih djelatnika (<http://www.tirena.hr/>).

Odnedavno, moguće je i formalno steći dramskopedagošku naobrazbu na *Poslijediplomskom specijalističkom studiju dramske pedagogije* na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu koji služi za formalno i sustavno obrazovanje dramskih pedagoga. Osim toga, na istome Fakultetu održava se jedini isključivo dramskopedagoški simpozij koji osigurava razmjenu teorijskih i praktičnih dramskopedagoških spoznaja kroz radove i radionice. Na taj način stvara se platforma za osnaživanje praktičara, koji mogu izložiti svoja vrijedna iskustva i na taj način unaprijediti interdisciplinarno područje dramske pedagogije (<http://dramskapedagogija.ufzg.hr/>).

3. 4. Dramske tehnike (u vrtiću)

U literaturi je opisan velik broj dramskih tehnika koje se koriste i funkcioniraju u praksi. Tehnike se bitno razlikuju u svojim obilježjima i mogu se koristiti s različitom namjerom, štoviše *moguće je istu tehniku primijeniti u različitim trenucima s različitom namjerom, ali i različite tehnike s istom ili sličnom namjerom* (Gruić, 2002, str. 42). Mogućnosti su brojne, a o tome koje će tehnike upotrijebiti i s kojom namjerom, odlučuje isključivo odgojitelj, koji ih provodi u odgojno–obrazovnoj skupini. No, postoje barem dvije bitne smjernice u odabiru dramskih tehnika i strukturiranju dramskopedagoškoga rada.

Prva se smjernica odnosi na prilagodbu svake tehnike dječjim potrebama i mogućnostima, uzimajući u obzir njihove individualne karakteristike i stupanj razvoja. Štoviše, *umjetnik-pedagog mora uočiti sve manjkavosti i prednosti svakog pojedinog djeteta i upotrebljavati individualne načine pristupanja da bi se postigao željeni odgojno–obrazovni zadatak i cilj* (Ladika, 1970, str. 21). Njegova je uloga, prilagodba rada individualnim potrebama djece u skupini jer *kod jednog djeteta neće*

biti dovoljno razbuđena mašta, kod drugog nije čvrsta koncentracija, treće se neće moći pravilno izražavati (Ladika, 1970, str. 21). Najbitnije je da se djeca osjećaju ugodno kako bi se mogli potpuno opustiti i prepustiti mašti da ih vodi. Svako dijete je drugačije i zato trebamo dati djeci podršku i vremena da se oslobode i steknu samopouzdanje, a *naročito treba biti pažljiv s onima koji su stidljivi, introvertivniji i čiji će put do oslobođenja biti teži i duži, čija će mašta pred očima drugih biti ukočena, a izraz doživljaja nepotpun* (Ladika, 1970, str. 21).

Druga smjernica vezana je prilagodbu tehnike postavljenom cilju i strukturi dramskopedagoške radionice. Sustavan pregled i pojašnjenje daje Iva Gruić (2002) u knjizi *Prolaz u zamišljeni svijet*. Autorica dramske tehnike dijeli s obzirom na to u kojoj mjeri djeca ulaze u uloge i dramski svijet prilikom korištenja određenih tehnika na:

- *dramske tehnike u kojima se radnja proigrava (sudionici ulaze u uloge, dramski svijet oživljava)*
- *dramske tehnike u kojima sudionici ostaju na rubu dramskog svijeta (što znači da ne preuzimaju uloge niti izravno ulaze u zamišljeni dramski svijet, ali sudjeluju u nekoj aktivnosti izravno vezanoj za događanje u dramskom svijetu* (Gruić, 2002, str. 42).

Nadalje, u strukturiranju radionice moramo uzeti u obzir i drugu podjelu iste autorice na dramske tehnike u kojima se radnja proigrava, a sudionici su neizostavno u ulozi, i na taj način mogu oživjeti dramski svijet na realističan ili stiliziran način.

Od dramskih tehnika koje su objašnjene u Prilogu 1, prema Gruić (2002), one u kojima se radnja proigrava uz manji stupanj stilizacije su: vođena improvizacija, pantomima, sastanak, voditelj u ulozi i naracije. Dramske tehnike u kojima se radnja proigrava uz viši stupanj stilizacije su: usporeno kretanje, žive slike, na ovaj ili onaj način, jedan dan u životu, reportaža i misli u glavi. Preostale tehnike koje su također objašnjene i korištene u istraživanju, pripadaju dramskim tehnikama u kojima prilikom izvođenja djeca ne ulaze u zamišljeni svijet. Prema tome, dramske tehnike u kojima sudionici ostaju na rubu dramskog svijeta su: zvučne slike i vrući stolac (Gruić, 2002). Navedene tehnike čine veliki raspon mogućnosti i mogu se provoditi s djecom različite starosne dobi, uz male preinake.

3. 5. Istraživanja dramskog odgoja

Istraživanjem dramskog odgoja i njegove učinkovitosti bavi se nekolicina hrvatskih autora, no jako je malo istraživanja o primjeni dramskog odgoja u vrtiću kao odgojno-obrazovnoj ustanovi. Ovdje navodim kratki pregled istraživanja koja su odabirom ispitanika vezana uglavnom uz školu, međutim govore o kompetencijama koje je potrebno razvijati još od vrtićkoga uzrasta.

Jedan od njih ispituje razvoj učeničkih kompetencija primjenom dramskoga odgoja. Istraživački projekt DICE (proveden 2008. godine) bavio se utjecajem dramskog odgoja na razvoj ključnih kompetencija djece. U istraživanju je sudjelovalo 4 475 učenika (podjednako djevojčica i dječaka) iz Češke, Mađarske, Nizozemske, Norveške, Palestine, Poljske, Portugala, Rumunjske, Srbije, Slovenije, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva. Učenici koji su sudjelovali u dramskim aktivnostima postigli su bolje rezultate u okviru sljedećih kompetencija: komunikacija na materinskom jeziku, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijet i izražavanje te kasnije dodana kompetencija nazvana *All this and more* (DICE, 2011). Neke od kompetencija u kojima su učenici, uključeni u dramske aktivnosti, pokazali napredak u odnosu na ostale učenike su: sigurnost u komunikaciji, razumijevanje zadataka, bolje rješavanje problema, tolerantnost, empatija, inovativnost i poduzetnost, veća uključenost u kulturu i umjetnost te smisao za humor.

Nadalje, u doktorskom radu *Dramski postupci u metodičkom oblikovanju nastave hrvatskog jezika u nižim razredima osnovne škole* Zrinka Vukojević (2016) također zaključuje da *implementacija dramskih postupaka u nastavu hrvatskog jezika pozitivno utječe na razvoj komunikacijske kompetencije, unapređuje govorne i izražajne sposobnosti, potiče razvoj kreativnosti i kritičkog mišljenja, potiče interes za hrvatski jezik i za aktivnosti povezane uz dramu* (Vukojević, 2016, str. 140).

Prilikom odabira pristupa koji će se koristiti u radu s djecom, važno je uzeti u obzir i mišljenje djece. Upravo zato, Maša Rimac Jurinović (2018) u doktorskom radu *Procesna drama u kurikulumu suvremene škole* provodi istraživanje i dolazi do

zaključka da *učenici, neovisno o pristupu, imaju pozitivan stav o primjeni procesne drame* (Rimac Jurinović, 2018, str. 7).

Roberta Rudela (2013) u radu *Istraživanje o korištenju dramskih tehnika među učiteljima razredne nastave* ispituje kompetencije učitelja na području dramskog odgoja. Iako, većina prepoznaje dobre strane dramskog odgoja kao što su razvoj kreativnosti, empatije, kritičkog mišljenja, socijalnih vještina, govornih sposobnosti, samopouzdanja i dr. Ipak se ne osjećaju dovoljno kompetentnima da bi dramski odgoj provodili u praksi.

Da se učitelji ne osjećaju dovoljno kompetentnima, potvrđuje se u radu Rimac Jurinović i Škaro. Autorice dolaze do zanimljivog zaključka da odgojitelji češće pričaju priče od učitelja. Osim toga, rezultati istraživanja pokazali su da ispitanici u pripremi koriste dramske tehnike (*vođena mašta, igranje uloga i sl.*) jer *omogućavaju opuštanje, razvijanje spontanosti i samopouzdanja kod djece* (Rimac Jurinović i Škaro, 2018, str. 452).

Istraživanja na ovu temu svakako manjka, a pogotovo kada je riječ o primjeni dramskih tehnika i dramskog odgoja u radu s djecom vrtićkog uzrasta. Upravo zbog toga sam se odlučila za ovo istraživanje. Navedena istraživanja potvrđuju prednosti korištenja dramskih metoda u odgoju i obrazovanju, pozitivnim utjecajima na dječji razvoj i pozitivan stav učenika o dramskim aktivnostima.

4. Metodologija istraživanja

4. 1. Cilj istraživanja

Kako je iz teorijskoga pregleda vidljivo, dramski odgoj ima pozitivan učinak na mnoge aspekte djetetovog razvoja, a odgojitelj je taj koji osmišljava i provodi aktivnosti s ciljem ostvarivanja razvojnih zadataka kod djece. Cilj je ovog istraživanja utvrditi primjenjuju li odgojitelji dramske tehnike u radu s djecom vrtićkog uzrasta. Istraživačka pitanja koja se pojavljuju su:

- koje tehnike odgojitelji najčešće primjenjuju
- s kojim ciljem i

- povezuju li upotrebu dramskih tehnika s ostvarivanjem dobrobiti (propisanih u Nacionalnom kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje) kod djece.

4. 2. Instrumenti istraživanja

U svrhu istraživanja napravljen je mrežni anketni upitnik pomoću Google obrasca koji nudi mogućnost izrade dokumenata, prezentacija, tablica i obrazaca (anketa). Ovaj tip instrumenata istraživanja jednak je metodi strukturiranog intervjua jer su sudionicima postavljena precizno definirana ista pitanja, istim redoslijedom. Na taj je način uloga ispitivača svedena na minimum. Prednosti ovakve metode prikupljanja podataka preko interneta su ista pitanja za sve sudionike, mogućnost ponavljanja istraživanja na drugim ispitanicima zbog provjere i usporedbe rezultata, financijska i fizička isplativost i širok spektar ispitanika s obzirom na geografski položaj. Nedostatak ovakvog načina prikupljanja podataka je vrijeme prikupljanja podataka. Može se dogoditi da ispitanici odgovore za nekoliko dana ili za nekoliko tjedana. Osim toga, na ispitanicima je da odluče hoće li ispuniti anketu ili ne. Moguće da su odgojitelji u razdoblju koje je prethodilo istraživanju bili previše opterećeni *online* radom pa je zato broj ispitanika relativno skroman (100 ispitanika). Zbog ovih i sličnih razloga, vrijeme prikupljanja podataka se tijekom ovoga istraživanja znatno odužilo i tako usporilo proces istraživanja.

Na početku ankete kratko je naveden cilj i svrha istraživanja, naznačeno je vrijeme potrebno za ispunjavanje ankete (3-5 minuta) i navedeno je da je anketa namijenjena za ispunjavanje odgojiteljima i odgojiteljicama. Anketa se sastojala od ukupno 12 pitanja podijeljena u dva odjeljka. U prvom odjeljku nalazilo se šest pitanja koja su se odnosila na spol, dob, završeni stupanj obrazovanja, godine staža, mjesto rada i korištenje dramskih tehnika u radu s djecom. Pitanje u kojem su odgojitelji trebali odgovoriti koriste li dramske metode u radu s djecom nalazilo se na posljednjem mjestu prvog odjeljka. Odgojitelji koji su na to pitanje odgovorili negativnim odgovorom nisu odgovarali na pitanja u drugom odjeljku, odnosno anketa je za njih bila završena s tim pitanjem. Ako su na to pitanje odgovorili potvrdnim odgovorom, nastavljali su ispunjavati anketna pitanja koja su se nalazila u drugom odjeljku. Drugi odjeljak sadržavao je pitanja koja su se detaljnije odnosila na primjenu dramskih

tehnika. Odgojitelji su trebali odgovoriti u kojim odgojnim skupinama provode dramske tehnike, gdje su stekli znanje o njima, koje dramske tehnike poznaju, koliko često ih koriste i s kojim ciljem te u kojoj mjeri smatraju da primjena dramskih tehnika utječe na ostvarivanje određenih dobrobiti kod djece. Većina pitanja u upitniku nudi mogućnost višestrukog izbora. Na pitanja o mjestu rada i cilju provođenja dramskih tehnika odgojitelji su odgovarali tekstom dugog odgovora. Pitanje koje se odnosilo na učestalost korištenja dramskih tehnika odgojitelji su označavali na skali od 1 do 5 (1-nikada, 5-uvijek). Posljednje pitanje o utjecaju dramskih tehnika na ostvarivanje dobrobiti kod djece, odgojitelji su označavali na Likertovoj ljestvici slaganja od 1 do 5 (1-uopće se ne slažem, 5-u potpunosti se slažem). Ispitanici su samostalno ispunjavali upitnik koji je bio anoniman kako bi odgovori bili što iskreniji.

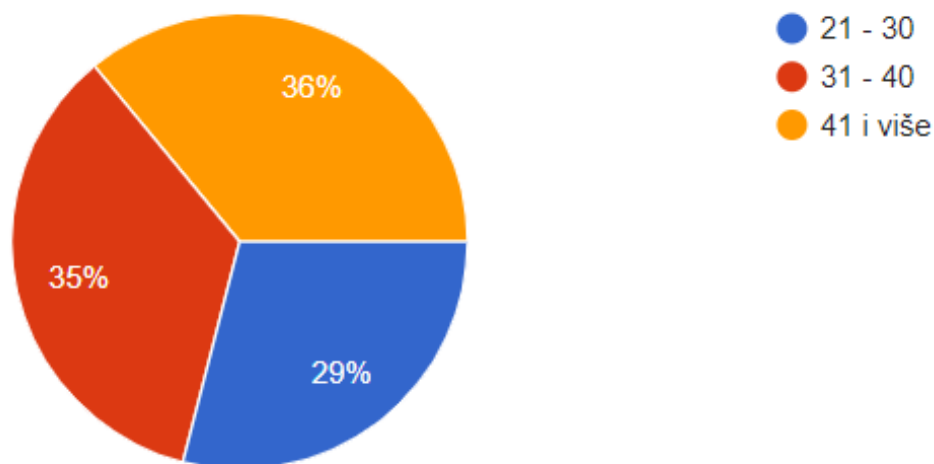
4. 3. Uzorak

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 15. srpnja do 2. rujna 2020. godine. Radi se o ciljanome uzorku – odgojiteljima i odgojiteljicama zaposlenim u dječjim vrtićima. Mrežna adresa stranice na kojoj se nalazio upitnik poslana je putem e-maila odgojiteljima (poznanicima) i ravnateljici u jednom zagrebačkom dječjem vrtiću. Anketa je bila objavljena na društvenoj mreži Facebook u zatvorenim grupama odgojitelja. Svi koji su dobili poveznicu na anketu zamoljeni su da ju dalje prosljede kolegicama i kolegama. Anketa je zatvorena kada je dostigla broj ispitanika od sto.

5. Rezultati istraživanja

Istraživanje je provedeno na ciljanom uzorku od sto ispitanika, od kojih je 98 % odgojiteljica i 2 % odgojitelja.

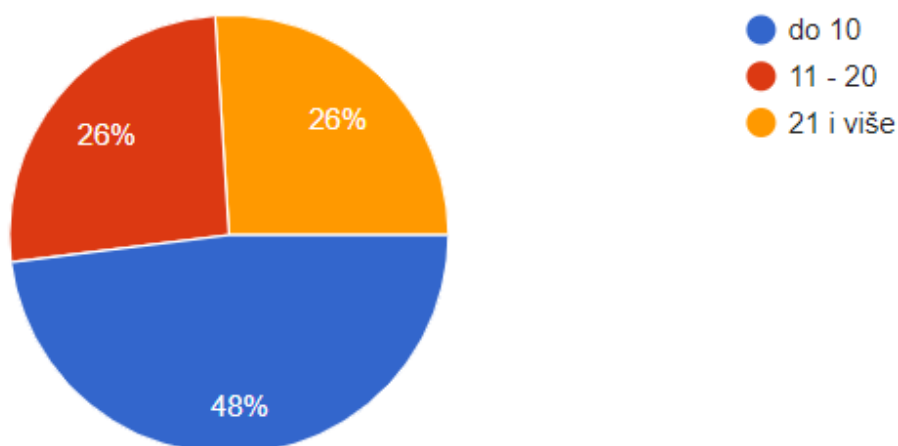
Najviše ispitanika, njih 36 % ima 41 godinu ili više, 35 % ima od 31 do 40 godina, a 29 % ima od 21 do 30 godina starosti.

Graf 1. Dob ispitanika

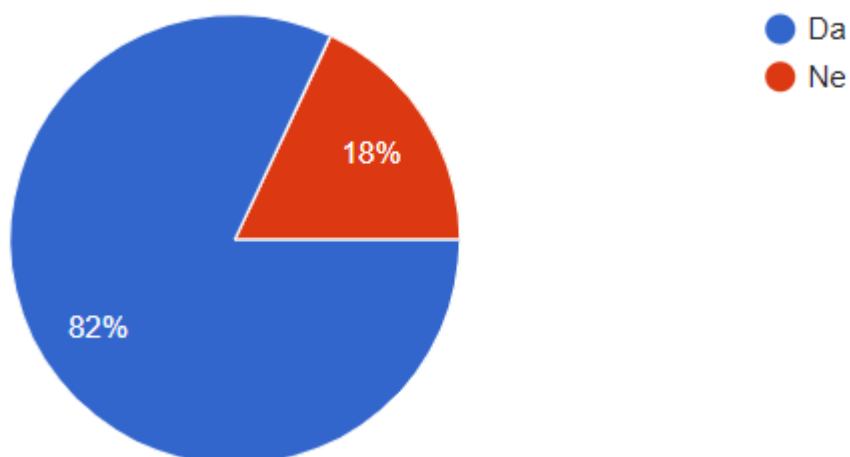
Najveći broj ispitanika, njih 37 %, završio je stručni preddiplomski studij. Njih 30 % završilo je diplomski sveučilišni studij, 29 % preddiplomski sveučilišni studij, 3 % ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu i samo jedan ispitanik 1 % završio je poslijediplomski sveučilišni studij.

Najveći udio ispitanika, njih 48 % ima 10 i manje od 10 godina staža, 26 % ima od 11 do 20 godina radnog staža i 26 % ima 21 godinu staža i više.

Graf 2. Godine staža

Na pitanje o mjestu rada odgojitelji su odgovarali upisivanjem teksta. Većina ispitanika, njih 88 % kao mjesto rada navelo je Zagreb, a ostatak se raspodijelio po cijeloj Hrvatskoj (Zaprešić, Krapinske Toplice, Varaždin, Čakovec, Nova Gradiška, Beli Manastir, Vinkovci, Umag, Labin, Rijeka, Otok Pašman i Metković). Pitanje u kojemu su ispitanici trebali odgovoriti koriste li dramske tehnike u radu s djecom, 82 % ispitanika navelo je da ih koristi, a 18 % da ih ne koristi. Oni koji su odgovorili potvrdno nastavili su dalje odgovarati na pitanja koja su se nalazila u drugom odjeljku anketnog upitnika, a za one koji su odgovorili negativno anketa je bila završena.

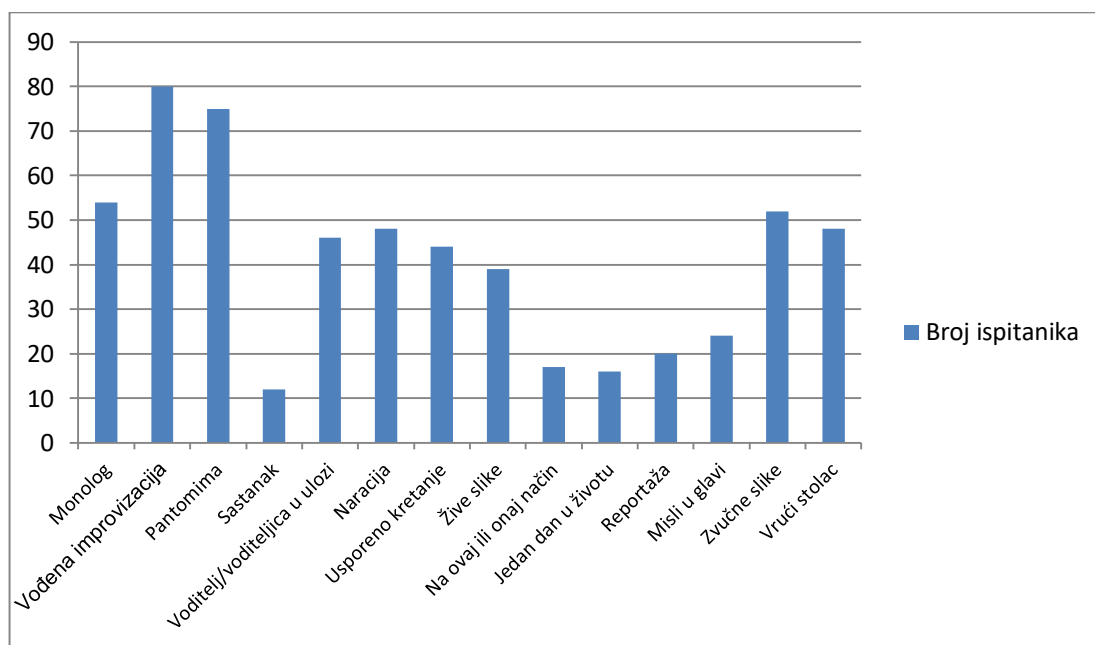

Graf 3. Korištenje dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta

Prvo pitanje drugog dijela istraživanja (ukupno 7.), odnosilo se na odgojnu skupinu u kojoj odgojitelji koriste dramske tehnike. Najviše ispitanika, njih 24 (29,27 %) odgovorilo je da dramske tehnike koriste u mješovitoj skupini, 16 (19,51 %) provodi ih u mlađoj skupini i također 16 (19,51 %) u starijoj, 15 (18,29 %) njih je navelo da provodi u svim odgojnim skupinama i 11 (13,42 %) u srednjoj odgojnoj skupini.

U osmom pitanju odgojitelji su trebali odgovoriti gdje su stekli svoje znanje o dramskim tehnikama. Najviše ispitanika, njih 30 (36,59 %) znanje je steklo tijekom studija, 26 (31,71%) samostalnim istraživanjem, 21 (25,61 %) pohađanjem tečajeva, radionica i sl., a njih 5 (6,1 %) je kao odgovor označilo sve od navedenoga.

U devetom pitanju ispitanici su trebali označiti koje tehnike poznaju. U pitanju je bilo ponuđeno ukupno 14 tehnika, a ispitanici su mogli označiti nijednu, nekoliko ili sve. Tehnike koje su bile navedene u pitanju su redom: monolog, vođena improvizacija, pantomima, sastanak, voditelj/voditeljica u ulozi, naracija, usporeno kretanje, žive slike, na ovaj ili onaj način, jedan dan u životu, reportaža, misli u glavi, zvučne slike, vrući stolac.

Graf 4. Dramske tehnike koje ispitanici poznaju

Najviše ispitanika, njih 80 (97,56 %) poznaje vođenu improvizaciju, 75 (91,46 %) pantomimu, 54 (65,85 %) monolog, 52 (63,42 %) zvučne slike, 48 (58,54 %) naraciju i vrući stolac, 46 (56,1 %) voditelj/voditeljica u ulozi, 44 (53,66 %) usporeno kretanje, 39 (47,56 %) žive slike, 24 (29,27 %) misli u glavi, 20 (24,39 %) reportažu, 17 (20,73 %) na ovaj ili onaj način, 16 (19,51 %) jedan dan u životu i 12 (14,63 %) sastanak prepoznaje kao dramsku tehniku.

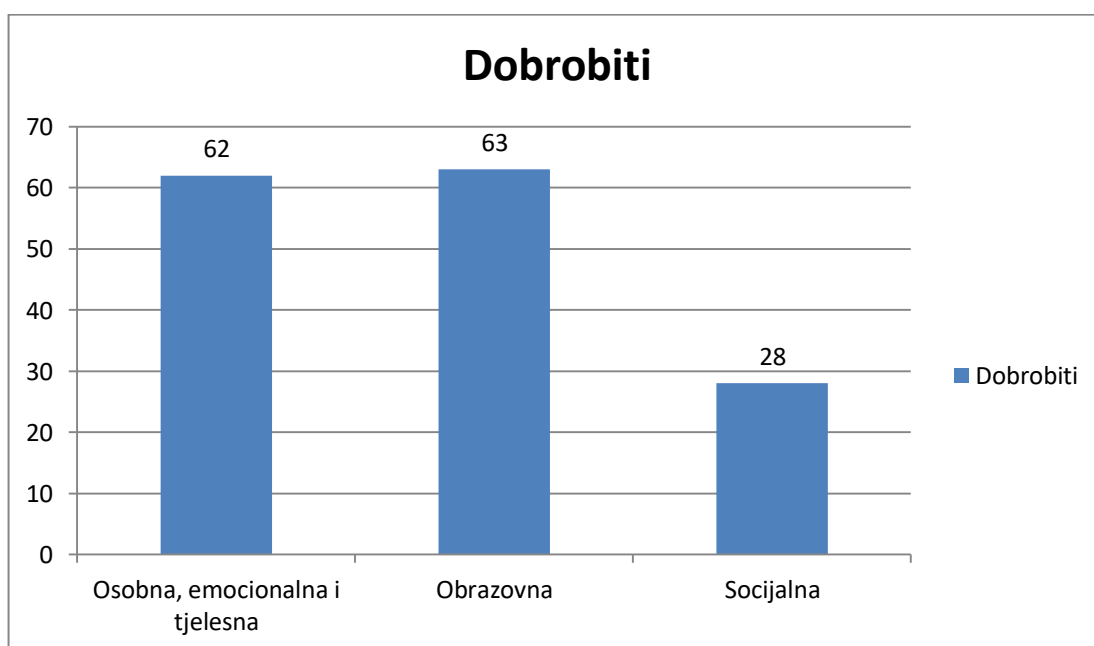
Deseto pitanje odnosilo se na učestalost primjene određene dramske tehnike u radu s djecom vrtićkog uzrasta. Ponuđene su bile iste dramske tehnike kao i u prethodnom pitanju, a ispitanici su trebali označiti učestalost primjene na skali od 1 do 5 (1 - nikada, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek).

Tablica 1. Učestalost korištenja dramskih tehnika

Dramske tehnike	1-nikada	2-rijetko	3-ponekad	4-često	5-uvijek
Monolog	13	16	25	19	9
Vođena improvizacija	3	5	16	39	19
Pantomima	4	9	16	33	20
Sastanak	46	14	14	7	1
Voditelj/voditeljica u ulozi	20	11	22	22	7
Naracija	13	18	17	20	14
Usporeno kretanje	23	14	26	14	5
Žive slike	27	18	18	12	7
Na ovaj ili onaj način	42	19	10	7	4
Jedan dan u životu	38	24	13	6	1
Reportaža	44	20	10	7	1
Misli u glavi	34	22	17	6	3
Zvučne slike	18	18	17	19	10
Vrući stolac	23	17	13	22	7

Iz rezultata je vidljivo da najveći broj ispitanika, njih 20 (24,39 %) uvijek koristi pantomimu, a najmanji broj njih, tj. 1 (1,22 %) uvijek koristi sastanak, jedan dan u životu i reportažu. Najveći broj ispitanika, njih 46 (56,1 %) nikada ne koristi sastanak, a najmanje ispitanika, njih 3 (3,66 %) nikada ne koristi vođenu improvizaciju. Grupiranjem podataka onih tehnika koje ispitanici koriste često i uvijek, dobiveno je da najveći broj, njih ukupno 58 (70,73 %) koristi vođenu improvizaciju, a najmanji broj ispitanika, njih 7 (8,54 %) koristi tehniku jedan dan u životu. Grupiranjem podataka onih tehnika koje ispitanici koriste nikada i rijetko, dobiveno je da najveći broj ispitanika, njih ukupno 64 (78,05 %) koristi reportažu, a najmanji broj ispitanika, njih ukupno 8 (9,76 %) koristi vođenu improvizaciju rijetko ili nikad.

U jedanaestom pitanju ispitanici su odgovarali tekstom dugog odgovora na pitanje *S kojim ciljem provodite dramski odgoj u odgojno-obrazovnom radu?* Odgovori odgojitelja mogu se svrstati u kategorije. Te kategorije su navedene u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* kao osobna, emocionalna i tjelesna, obrazovna i socijalna dobrobit djeteta (vidi str. 5 i 6). Ispitanici su mogli napisati odgovor koji su htjeli, a zanimljivo je da su navodili upravo ciljeve koji se mogu svrstati upravo pod ove tri kategorije. Neki ispitanici su naveli samo jedan cilj, a neki su ih naveli više.

Graf 5. Ciljevi provođenja dramskog odgoja u odgojno - obrazovnom radu

Najveći broj ispitanika, njih 63 (76,83 %) u svojim odgovorima su naveli ciljeve koji se mogu svrstati pod obrazovnu dobrobit. U 62 (75,61 %) odgovora se pojavljuju ciljevi koji se mogu svrstati pod osobnu, emocionalnu i tjelesnu dobrobit. Ciljevi koji se odnose na socijalnu dobrobit djeteta, odgojitelji su navodili u svojim odgovorima u najmanjoj mjeri, njih 28 (34,15 %). Neki ispitanici u navodili ciljeve koji se mogu svrstati pod više različitih dobrobiti, a neki pod samo jednu. Odgovori su bili razni i njihova analiza nije bila jednostavna, no moguće je odrediti podudaranja koja su se pojavila i ciljeve koji su se učestalo ponavljali u odgovorima ispitanika. Razvoj kreativnost pojavljuje se kod njih 31 (37,81 %) jer ispitanici žele upravo to postići korištenjem dramskih tehnika. Kreativnost i stvaralački potencijal djeteta spadaju pod obrazovnu dobrobit u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Razvoj govora se pojavljuje u ukupno 26 (31,71 %) odgovora i također se svrstava pod obrazovne dobrobiti jer služi za *uspješno funkcioniranje i razvijanje osobnih potencijala (spoznajnih, umjetničkih, motoričkih...)* (NKRPOO, 2014, str. 11). U 25 (30,49 %) odgovora spominju se emocije i osjećaji djeteta, tj. odgojitelji kao cilj navode pozitivno utjecanje na emocionalni razvoj djeteta što se svrstava pod osobnu, emocionalnu i tjelesnu dobrobit djeteta. Razvoj samopoštovanja i samopouzdanja, kao cilj, spominje 17 (20,73 %) ispitanika, a pripadaju osobnoj, emocionalnoj i tjelesnoj dobrobiti djeteta (samopoštovanje i samosvijest djeteta).

U posljednjem, dvanaestom pitanju, ispitanici su trebali na Likertovoj skali slaganja od 1 do 5 odgovoriti u kojoj se mjeri slažu da se primjenom dramskih tehnika ostvaruju određene dobrobiti (vidi str. 5 i 6) kod djece. U pitanju su bile ponuđene po četiri dobrobiti od svake (osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit, obrazovna dobrobit i socijalna dobrobit). Dobrobiti su birane slučajnim odabirom i nisu napisane po onom redu kako je to u *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*¹. Osobnoj, emocionalnoj i tjelesnoj dobrobiti pripadaju 1., 4., 7.,

¹ Otvorenost djeteta prema svijetu oko sebe i prema novim iskustvima; kreativnost, stvaralački potencijal djeteta; aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija; samopoštovanje i samosvijest djeteta; stvaranje i zastupanje novih ideja; etičnost, solidarnost i tolerancija djeteta u komunikaciji s drugima; samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe); argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja; osjećaj prihvaćenosti i pripadanja; inicijativnost i inovativnost djeteta; visoku uključenost djeteta u odgojno-obrazovne aktivnosti (zaokupljenost) i odgovorno ponašanje djeteta prema sebi i drugima.

i 10. Obrazovnoj dobrobiti pripadaju 2., 5., 8. i 11. Socijalnoj dobrobiti pripadaju 3., 6., 9. i 12.

Tablica 2. Ostvarivanje dobrobiti kod djece primjenom dramskih tehnika

Dobrobiti	1-uopće se ne slažem	2-uglavnom se ne slažem	3-niti se slažem, niti se ne slažem	4-uglavnom se slažem	5-u potpunosti se slažem
1. Otvorenost djeteta prema svijetu oko sebe i prema novim iskustvima	0	1	2	23	56
2. Kreativnost, stvaralački potencijal djeteta	0	0	2	8	72
3. Aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija	0	0	2	20	60
4. Samopoštovanje i samosvijest djeteta	0	1	1	16	64
5. Stvaranje i zastupanje novih ideja	0	1	4	19	58
6. Etičnost, solidarnost i tolerancija djeteta u komunikaciji s drugima	0	2	3	19	58
7. Samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe)	0	0	2	16	64
8. Argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja	0	2	2	24	54
9. Osjećaj prihvaćenosti i pripadanja	0	0	3	15	64
10. Inicijativnost i inovativnost djeteta	0	0	4	16	62
11. Visoku uključenost djeteta u odgojno-obrazovne aktivnosti (zaokupljenost)	0	1	2	23	56

12. Odgovorno ponašanje djeteta prema sebi i drugima	0	0	3	21	58
---	---	---	---	----	----

Najveći broj ispitanika, njih 72 (87,81 %) označilo je da se u potpunosti slaže da se primjenom dramskih tehnika kod djeteta ostvaruje kreativnost, stvaralački potencijal djeteta (obrazovna dobrobit), a najmanji broj ispitanika, njih 54 (65,85 %) u potpunosti se slaže da primjena dramskih tehnika utječe na argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja (obrazovna dobrobit). Niti jedan ispitanik (0 %) nije označio da se uopće ne slaže da primjena dramskih tehnika utječe na ostvarivanje bilo koje od navedenih dobrobiti. Grupiranjem podataka onih ispitanika koji su označili da se uopće ne slažu i da se uglavnom se slažu, vidljivo je da se najveći broj ispitanika, njih 2 (2,44 %) ne slaže da se primjenom dramskih tehnika utječe na etičnost, solidarnost i toleranciju djeteta u komunikaciji s drugima (socijalna dobrobit) i argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja (obrazovna dobrobit). Grupiranjem podataka onih ispitanika koji se uglavnom slažu i koji se u potpunosti slažu, dobiven je rezultat da najveći broj ispitanika, njih 80 (97,56 %) smatra da se primjenom dramskih tehnika utječe na kreativnost, stvaralački potencijal djeteta (obrazovna dobrobit); aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija (socijalna dobrobit); samopoštovanje i samosvijest djeteta (osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit); samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe) (osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit).

6. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi provode li odgojitelji dramske tehnike u radu s djecom vrtićkog uzrasta. Rezultati pokazuju da većina ispitanika, čak 82 % provodi dramske tehnike i na temelju tog podatka možemo zaključiti da većina odgojitelja ima pozitivno mišljenje o njihovoj primjeni u odgojno-obrazovnom radu. Dramske tehnike podjednako se koriste u svim odgojnim skupinama, a vjerojatno je tome

razlog što su dramske tehnike lako prilagodljive individualnim karakteristikama djece i skupine. Iako se razlikuju po načinu provođenja, dramske tehnike se u najvećoj mjeri oslanjaju na dječju improvizaciju, nemaju krutu strukturu, ali imaju određeni cilj koji se nastoji postići. Podjednak broj ispitanika je znanje o dramskim tehnikama steklo formalnim obrazovanjem i samostalnim istraživanjem što je znak da interes za dramski odgoj svakako postoji i da bi možda trebao biti više zastupljen u inicijalnom obrazovanju odgojitelja.

Prvim istraživačkim pitanjem nastojalo se utvrditi koje dramske tehnike odgojitelji koriste. Rezultati koji su dobiveni pružaju uvid u to koje tehnike ispitanici poznaju i koliko ih upotrebljavaju. Pokazalo se da one tehnike koje najslabije poznaju, odgojitelji i najmanje koriste. Tehnike koje u najvećoj mjeri poznaju, označili su da najčešće koriste u odgojno-obrazovnom radu. Moguće je da ispitanici koriste neke od tehnika, ali im nisu poznate pod tim nazivom pa su ih zato slabije označavali.

Drugim istraživačkim pitanjem nastojalo se utvrditi s kojim ciljem odgojitelji provode dramske tehnike. Odgovori koje su odgojitelji navodili, nisu iznenađujući, s obzirom na rezultate prethodnih istraživanja o prednostima dramskih tehnika i kompleksnosti dramskog odgoja (vidi poglavlje 3.1.). Pozitivne strane i učinak koji dramske tehnike imaju na dječji razvoj poznate su od prije. Ispitanici u najvećoj mjeri prepoznaju pozitivan utjecaj na razvoj kreativnog razmišljanja i izražavanja, razvoj govornih vještina, emocionalan razvoj djece i stvaranje pozitivne slike o sebi (razvoj samopouzdanja i samopoštovanja).

Trećim istraživačkim pitanjem nastojalo se utvrditi povezuju li odgojitelji korištenje dramskih tehnika s ostvarivanjem dobrobiti kod djece. Od navedenih dobrobiti iz *Nacionalnog kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, najviše ispitanika se slaže da se primjenom dramskih tehnika ostvaruju sljedeće dobrobiti: kreativnost, stvaralački potencijal djeteta (obrazovna dobrobit); aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija (socijalna dobrobit); samopoštovanje i samosvijest djeteta (osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit); samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe) (osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit). Ovi rezultat su u skladu s odgovorima odgajatelja u prethodnom pitanju. Na prvom mjestu se ponovno našla kreativnost, kao najčešći odgovor. Moguće da odgojitelji u najvećoj mjeri povezuju dramske tehnike s

dramskom umjetnošću, a umjetnost s razvojem kreativnosti i stvaralačkog potencijala, što nije nužno krivo. Iako se kreativnost najviše spominje, odgojitelji podjednako prepoznaju i ostvarivanje osobnih, emocionalnih i tjelesnih, obrazovnih i socijalnih dobrobiti kod djece primjenom dramskih tehnika.

7. ZAKLJUČAK

Odgoj je početna stanica u oblikovanju ljudskog života. Od odgoja sve kreće, on ima odlučujuću riječ i o njemu sve ovisi. Bez odgoja nema čovjeka, društva, a potom ni budućnosti. Odgoj u vrtiću provode u najvećoj mjeri odgojitelji. Oni su prve osobe s kojima se dijete susreće u odgojno-obrazovnom procesu u okviru odgojno-obrazovnog sustava. Njihova je uloga presudna u odgoju djeteta i zato je važno da pomno odabire metode koje će koristiti u svakodnevnom radu s djecom jer *suvremena psihologija upozorava da je uspješan samo onaj odgojno-obrazovni proces u kojem učenik ostvaruje većinu svojih potreba: za samoodržanjem, za ljubavlju i prihvaćenošću, za moći, slobodom i zabavom* (Lekić i sur., 2007, str. 16).

Učenje djeteta treba povezati s osjetilnim, emocionalnim i kognitivnim iskustvom, a odgojno-obrazovni proces treba organizirati kao iskustveno učenje. Prema Dryden i Vos (2001) učenje činjenjem je najučinkovitije učenje. Ljudi najbolje uče kada su uključeni u proces vlastitim kretanjem, doživljavanjem i eksperimentiranjem.

Naučimo:

- 10 % od onoga što pročitamo
- 20 % od onoga što slušamo
- 30 % od onoga što vidimo
- 50 % od onoga što vidimo i čujemo
- 70 % od onoga što izgovorimo
- 90 % od onoga što izgovorimo i učinimo (Dryden i Vos, 2001. u Lekić i sur., 2007., str. 17).

Upravo ta načela učenja i poučavanja zagovara i interdisciplinarno područje dramske pedagogije sa svojim područjima. Dramski odgoj služi za učenje i poučavanje (dramsko izražavanje), stvaralaštvo (dramsko stvaralaštvo) i kazališno opismenjavanje (dramska kultura). Iako, postojeća strana i domaća literatura ukazuju na prednosti dramskog odgoja, njegova uporaba u odgojno-obrazovnom radu ovisi o dobroj volji, interesu i osjećaju kompetentnosti kod onih koji takav rad provode. A kako je i ovim radom pokazano, odgojitelji koji provode dramski odgoj u svojim

skupinama prepoznaju ostvarivanje obrazovne dobrobiti (razvoj kreativnosti), socijalne dobrobiti (razvoj pregovaračkih vještina i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija) te osobne, emocionalne i tjelesne dobrobiti (razvoj samopoštovanja i samoprihvatanje djeteta).

S obzirom na to da 82 % ispitanika koristi dramske tehnike, možemo zaključiti da se većina odgojitelja osjeća kompetentno za provođenje dramskog odgoja i da se ne boje istraživati. S obzirom na to da odgojno-obrazovni rad podrazumijeva i kontinuirano usavršavanje, za pretpostaviti je da su se odgojitelji formalno i/ili neformalno educirali u okviru opisanih mogućnosti za dramskopedagošku naobrazbu u Republici Hrvatskoj². Bilo bi dobro kada bi s odgojitelji osnažili pa svoja iskustva češće objavljivali i na taj način doprinosili praksi i razvoju dramske pedagogije.

² Vidi poglavlje 3. 3. *Oblici dramskopedagoške naobrazbe*.

LITERATURA

Dragović, S. i Balić, D. (2012). Dramski odgoj – Način iskustvenoga, djelatnog učenja. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 15 (1), 191-209.

Dryden, G. i Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju: kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.

Dželalija, M. (ur.) (2009). *Hrvatski kvalifikacijski okvir. Uvod u kvalifikacije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Fileš, G. i sur. (2008). *Zamisli, doživi, izrazi! Dramske metode u nastavi hrvatskoga jezika*. Zagreb: HCDO - Pili-promet d. o. o.

Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik, Nakladničko-tiskarsko poduzeće Zagreb.

Gruić, I., Vignjević, J., Rimac Jurinović, M. (2018). Kazališna/dramska umjetnost u odgojno-obrazovnome procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika. U A. Petravić i A. Šenjug Golub (Ur.), *Višejezičnost i višekulturalnost kao izazov u obrazovanju danas i sutra*. (str. 119–128). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Krušić, V. (2012). *Paradigme moderne hrvatske dramske pedagogije/ Razvoj dramsko-pedagoških ideja u Hrvatskoj tijekom 19. i 20. stoljeća*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Lekić, K., Migliaccio-Čučak, N., Radetić-Ivetić, J., Stanić, D., Turkulin-Horvat, M. i Vilić-Kolobarić, K. (2007). *Igram se, a učim! - Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Zagreb: HCDO- Pili-promet d. o. o.

Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost*. Zagreb: Školska knjiga.

Ladika, Z. (1981). Dramska igra – oblik stvaralaštva predškolske djece. *Umjetnost i dijete* 73. 19-31.

Previšić, V. (2007). Pedagogija i metodologija kurikuluma. *Kurikulum (teorije – metodologija – sadržaj – struktura)*. Zagreb: Školska knjiga.

Rimac Jurinović, M. (2018). *Procesna drama u kurikulumu suvremene škole*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Rudela, R. (2013). *Istraživanje o korištenju dramskih tehnika među učiteljima razredne nastave*. U: A. Bežen i B. Majhut (ur.), *Kurikul ranog učenja hrvatskoga/materinskoga jezika* (str. 17–28). Zagreb: UFZG i ECNSI.

Slunjski, E. (2015). *Izvan okvira – kvalitativni iskoraci u shvaćanju i oblikovanju predškolskog kurikuluma*. Zagreb: Element.

Vukojević, Z. (2015). Mišljenje učitelja razredne nastave o primjeni dramskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika: kvalitativna analiza. *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 157 (3), 361-377.

Vukojević, Z. (2016). *Dramski postupci u metodičkom oblikovanju nastave hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Mrežne stranice:

DICE - Drama Improves Lisbon Key Competences in Education na adresi <http://www.dramanetwork.eu/file/Policy%20Paper%20long.pdf> (2. 9. 2020.)

Dramska pedagogija – Učiteljski fakultet u Zagrebu na adresi <http://dramskapedagogija.ufzg.hr/> (10. 9. 2020.)

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Zagreb, 2014. na adresi <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/Predskolski//Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf> (10. 7. 2020.)

Nacionalni okvirni kurikulum. 2011. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta na adresi http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (24. 8. 2020.)

Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 2012. na adresi http://dokumenti.ncvvo.hr/Samovrjednovanje/Tiskano/prirucnik_predskolski_odgoj.pdf (10. 7. 2020.)

Rimac Jurinović, M. i Škaro, A. (2018). Zašto odgojitelji i učitelji razredne nastave (ne) pričaju priče? U I. Gruić, M. Rimac Jurinović i Z. Vukojević (Ur.). Zbornik radova. 2. Znanstveno-umjetnički simpozij o dramskome odgoju: *Poticanje kvalitetete u dramskome stvaralaštvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <http://dramskapedagogija.ufzg.hr/index.php/zbornik-radova-backup/> (2. 9. 2020.)

Teatar Tirena na adresi <http://www.tirena.hr/> (10. 9. 2020.)

PRILOZI

Prilog 1 – Popis i opis dramskih tehnika ponuđenih u anketi

Monolog je dramska tehnika u kojoj dijete izgovara svoje misli, namjere, sumnje i raspoloženje. To je zapravo razgovor lika sa samim sobom. *Monolog će biti odraz dječjega doživljaja svega što ga okružuje u bližoj i daljoj okolini, a bit će također i odraz djetetovih želja i htijenja* (više u Glibo, 2000, str. 164). Izgovaranjem vlastitih misli i osjećaja djeca razvijaju stavove o okolini. *Dramski postupak unutrašnji monolog daje mogućnost da čujemo neizrečene misli nekog lika u određenom trenutku dramskog zbivanja* (više u Lekić i sur., 2007, str. 51). Moguće je primjena ove tehnike uz korištenje lutki ili nekih rekvizita. Ponekad će djeci biti lakše osloboditi se i pričati kada znaju da nisu u centru pozornosti oni, nego lutka kroz koju pričaju.

Vođena improvizacija je dramska tehnika koja nastaje spontano, bez prethodnog uvježbavanja. *U vođenoj improvizaciji voditelj vodi igrače kroz zamišljene situacije bilo tako da im pripovijeda ostajući sa strane ili tako da zajedno s njima prolazi kroz zamišljene situacije* (više u Lekić i sur., 2007, str. 41). U ovoj tehnici sudjeluje cijela skupina, ali svatko izvodi, ono što voditelj pripovijeda i opisuje, na svoj način, zamišljajući da je sam u prostoru. Djeca pažljivo slušaju što im odgojitelj govori i pokušavaju doživjeti taj trenutak i ponašati se u skladu s njim.

Pantomima je dramska tehnika u kojoj se igrači uopće ne služe govorom, nego samo mimikom, gestama i pokretima tijela. *Sudionici igraju neko događanje bez riječi i*

zvukova. Izražavanje je svedeno samo na pokret koji ostaje vrlo blizak realističnom prikazu (više u Gruić, 2002, str. 44). Lekić i suradnici (2007) razlikuju dvije uporabe pantomime, a to su pantomimska radnja i pantomimska igra pogađanja. *Pantomimska igra pogađanja može se igrati u parovima ili je igra skupina protiv skupine* (više u Lekić i sur., 2007, str. 53).

Sastanak je tehnika koja koristi vrijeme i prostor na realističan način. Odvija se grupno i omogućava sudionicima da se razgovaraju o dotadašnjim događajima i situacijama, ugrađuju nove motive u priču, raspravljaju i odlučuju o daljnjem tijeku radnje, bez da pritom izlaze iz dramskog svijeta. *Sudionici su u grupnoj ulozi, sastaju se da bi riješili problem, saznali novosti, raspravili o mogućim rješenjima zagonetke pred koju su stavljeni, porazgovarali s novim likom* (više u Gruić, 2002, str. 44).

Voditelj u ulozi vrlo je plodonosna, zahtjevna za voditelja i u pripremi i u izvedbi, *jer traži suigru s ostalim igračima i adekvatno reagiranje u nastalim situacijama koje su vrlo nepredvidive* (više u Lekić i sur., 2007, str. 47). Iva Gruić (2002) navodi različite tipove uloga koje voditelj može zauzeti u dramskoj priči, a to su: vođa, autoritarni vođa, protivnik, pripadnik grupe, pridošlica, glasnik/pregovarač i bespomoćan. Svaka uloga ima svoje prednosti i mane, a njihovim korištenjem voditelj može izazvati različite reakcije djece i pokrenuti radnju u različitim smjerovima. Ulaskom voditelja u dramski svijet nestaje barijera između voditelja i sudionika, a odgojno-obrazovni rad postaje otvoreniji, iskreniji i posvećeniji.

Naracija je dramska tehnika koja se temelji na pripovijedanju i omogućava voditelju da unese nove elemente u dramsku priču bez ulaženja u ulogu *ostajući izvan zamišljene situacije, dakle uzimajući ulogu pripovjedača* (više u Gruić, 2002, str. 45).

Usporeno kretanje je dramska tehnika u kojoj se normalan ritam kretanja zamjenjuje usporenim *najčešće se koristi za proigravanje onih dijelova radnje u kojima akcija postaje izrazito dinamična (sukobi, bitke, brodolomi i katastrofe svih vrsta)* (više u Gruić, 2002, str. 45).

Žive slike ili zaustavljeni prizori dramska je tehnika koja se koristi za *prikazivanje najrazličitijih tema, a izvodi se tako da igrači svojim nepomičnim tijelima*

pojedinačno ili skupno prikazuju zadanu temu ili situaciju (više u Lekić i sur., 2007, str. 49). Teme koje se obrađuju mogu biti razne, a sama izvedba traži promišljanje svih sudionika kako bi mogli izvući i prikazati ono najbitnije. *Žive slike mogu se koristiti kao poticaj za uvodno razmišljanje o nekoj temi ili zaključivanje priče* (više u Gruić, 2002, str. 46).

Na ovaj ili onaj način je tehnika kojom se postiže propitivanje različitih mogućih rješenja, odnosno istražuju se mogućnosti nastavka dramske priče, posljedice određenih postupaka i slično (više u Gruić, 2002, str. 47).

Jedan dan u životu tehnika je u kojoj grupa treba odglumiti jedan dan u životu nekog lika, prikazujući najbitnije trenutke dana i radnje koje su karakteristične za tu osobu. Na taj način bolje upoznajemo lika, obitelj ili grupu. Osim upoznavanja lika i njegovih osobina, ova dramska tehnika može se koristiti za prikazivanje nekog dana koji je bitan za cjelokupnu dramsku priču. *Jednostavniji oblik ove tehnike jest ako se umjesto improvizacija napravi niz živih slika* (više u Gruić, 2002, str. 47).

Reportaža je tehnika u kojoj sudionici trebaju osmisliti i odglumiti reportažu o nekom događaju iz priče. Događaj može biti već odigran pa će reportaža služiti kao refleksija na taj događaj, a može se *raditi i prije nego što je događaj definiran do kraja, pa će cilj tada biti povezivanje podataka i izgrađivanje novih pogleda na događaj* (više u Gruić, 2002, str. 47).

Misli u glavi je naziv dramske tehnike koja omogućava da svi saznaju što neki lik misli u određenoj situaciji. *Dok unutrašnji monolog nekog lika u pravilu govori igrač koji igra taj lik, ponekad to činimo tako da misli nekog lika naglas izgovara drugi igrač ili više igrača* (više u Lekić i sur., 2007, str. 52). Misli jednog lika može izgovarati više sudionika kako bi čuli veći spektar različitih mišljenja, a tehnika se može koristiti i u dijalogu dvaju likova kako bi čuli ono što izgovaraju naglas i ono što zapravo misle (više u Gruić, 2002).

Zvučne slike je naziv za tehniku u kojoj voditelj zadaje temu, a sudionici zajedno ili podijeljeni u manje grupe moraju proizvoditi zvukove kako bi stvorili zvučnu sliku na zadanu temu. Sudionici osim zvukova mogu koristiti i riječi, ako se zvučne slike kombiniraju s drugim dramskim tehnikama, kao što su na primjer, žive slike (više u Gruić, 2002). *Zvukove možemo proizvesti glasom, bilo kojim dijelom tijela*

(pucketanjem prstima, lupkanje obraza...) ili nekim predmetom (kamenčićima, drvom, olovkom, cipelom...), ovisno o raspoloženju i doživljenom poticaju (više u Lekić i sur., 2007, str. 31).

Vrući stolac je dramska tehnika u kojoj jedan sudionik *samostalno kreira zadani lik na temelju poznatih podataka služeći se u odgovaranju spoznajama o osobinama lika, njegovu donosu s drugim likovima, o zbivanjima u kojima je sudjelovao te svojim vlastitim iskustvima* i odgovara na pitanja ostalih (više u Lekić i sur., 2007, str. 52). Na taj način skupina može bolje upoznati nekog lika, njegove skrivene namjere, strahove, odnose s drugim likovima i buduće planove.

Popis slika i tablica

Graf 1. Dob ispitanika

Graf 2. Godine staža

Graf 3. Korištenje dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta

Graf 4. Dramske tehnike koje ispitanici poznaju

Graf 5. Ciljevi provođenja dramskog odgoja u odgojno-obrazovnom radu

Tablica 1. Učestalost korištenja dramskih tehnika

Tablica 2. Ostvarivanje dobrobiti kod djece primjenom dramskih tehnika

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom *Primjena dramskih tehnika u radu s djecom vrtićkog uzrasta* u potpunosti izradila samostalno. Pri izradi sam se koristila literaturu koju sam navela u skladu s pravilima.

Potpis: _____